

Ida Dicksson och **Lena Knutson Udd** är industriantikvarier och genomförde år 2013 en studie om kvinnligt ägande inom ramen för länsstyrelsernas projekt "Tysta kulturarv". Den här artikeln är ett sammandrag av denna studie. Hela studien finns tillgänglig på internet under namnet De kvinnliga bruksägarna vid Brevens bruk. Den innehåller också avsnitt som utifrån Brevens bruk mer allmänt belyser olika aspekter på kvinnligt ägande i historien.

Ett bruks historia ur kvinnligt perspektiv

Kvinnor har genom historien setts som underordnade männen. Men ändå finns det många exempel på kvinnor som ägde stora gods och bruk. Bystad herrgård och Brevens bruk i Närke är exempel på detta. Under två perioder på 1700- och 1800-talen var det kvinnor som styrde.

Foto: Sirpa Ahonen

DET LILLA SAMHÄLLET BREVENS BRUK ligger några mil sydost om Örebro just där Närke, Östergötland och Södermanland möter varandra. Järnbruket som gett orten dess namn anlades på 1600-talet. Brevens bruk har en historia inte olik alla de andra bruk som också etablerades på skogrika platser utanför den egentliga Bergslagen. Men de fyra kvinnor som lyfts fram i den här berättelsen har tidigare varit nästan helt osynliga. I ättartavlor och biografiska lexikon är de omnämnda med födelse- och dödsår i egenskap av hustrur eller döttrar, men enbart under rubriker som rör deras äkta män eller fäder.

Christina Sofia Sack ärvde Bystad och Brevens bruk år 1765 efter sin make Claes Gustaf Rålamb – inklusive en skuld på 2,5 miljoner daler kopparmynt.

ÅR 1747 GIFTE SIG ÄGAREN TILL BYSTAD SÄTERI och Brevens bruk, Claes Gustaf Rålamb, med Christina Sofia Sack. Claes Gustaf Rålamb var en av landets rikaste män. Utöver Bystad och Breven ägde han genom arv också de sörmländska godsena Nynäs, Högsjö och Björkvik och hade själv förvärvat Segersjö. Han var också landshövding i dåvarande Nyköpings län och president i kommerskollegium och senare även i statskontoret.

Affärerna vid Brevens bruk gick bra trots besvärliga och dyrbara transporter av malm från Nora i Bergslagen och Utö i Stockholms skärgård. Men de goda tiderna fick ett hastigt slut sedan mösspartiet tagit makten i Sverige år 1765. De politiska förändringar de genomförde var till men för den exportberoende järnindustrin.

Brevens bruk drabbades hårt och skulderna blev snabbt svindlande höga. Mitt i denna dramatiska tid avled Claes Gustaf Rålamb, 60 år gammal, och lämnade efter sig en skuld på 2,5 miljoner daler kopparmynt, en hisnande summa på denna tid. Hustrun Christina blev nu ensam ägare till Bystad säteri och Brevens bruk. Klart är att situationen med den stora skulden måste ha varit betungande.

Historien förtäljer inte hur involverad Christina tidigare hade varit i skötseln av gård och bruk. Det troliga är att hon, som brukligt var på den tiden, från och till hade trätt in som sin mans ställföreträdare när han var bortrest – vilket mot bakgrund av hans många åtaganden måste ha varit ofta.

ÅR 1768, TRE ÅR EFTER MAKENS DÖD, sålde hon Bystad säteri och Brevens bruk till sin då 62-åriga mor Eva Bielke (Sack). Inga källor avslöjar varför, eller hur tankarna gick inför affären, men sannolikt var det på grund av de ekonomiska trångmål som drabbat Breven på grund av den ogynnsamma politiken. Priset var 800 000 daler kopparmynt, vilket ansågs högt men förklarades av godsets stora skogar. Året därpå sålde hon också Nynäs – till David Henrik Hildebrand, som snart åter ska dyka upp i historien.

Eva Bielke stod sedan som ensam ägare fram till 1774 då hon sålde både Bystad och Breven. Trots att hon var ägare till bruket bara under sex år är hon en av de ägarinnor som framträder tydligast i de många arkivhandlingar som idag finns i Riksarkivet och i släktarkivet på Bystad.

Vi vet vem hon var – men varför hon köpte säteri och järnbruk av sin äldsta dotter framgår inte i arkiven, däremot mycket annat.

Eva Bielke hade 1751 blivit änka. Hon var då 45 år gammal och gifte sedan aldrig om sig. Från hennes korta tid som förvaltare finns flera spår som visar att hon var en skicklig och erfaren förvaltare. Genast vid övertagandet skaffade hon sig kontroll över säteriets och brukets ekonomi. Från 1769 hade bruksbokhållarens verifikationer för Brevens bruk en extra signering på varje sida: *riktigt lefivererat Eva Bielke*.

Bland Evas efterlämnade räkenskaper och handlingar finns brevväxling

med både släktingar, myndighetspersoner och anställda, men även sådant som lånehandlingar gällande stora utlandslån i holländsk valuta. En mycket förfaren sida visade hon när advocatfiscalen Anthon Müchenberg kallade henne att inför häradsrätten förklara felmärkta spikleveranser från Brevens bruk. Eva svarade med ett både sarkastiskt och överlägset formulerat brev, skrivet av henne själv, som visar att hon var fullt insatt i brukets verksamheter och de reglementen som gällde. Brevet avslutas så här:

”hwad ofwan äberopade Kong förordning föreskrifwer och iag föreställer mig icke eller annat, än att herr Advocat Fiscalen sielf lærer nu blifwa öfvertygad om min oskuld, den jag tänkter mig icke hafwa behöft på detta sätt försvara och wederlägga om herr Advocat Fiscalen gifwit sig tid att sielf närmare granska beskaffenheten.”

ÅR 1774 AVYTTRADE EVA BIELKE BYSTAD SÄTERI och Brevens bruk till David Henrik Hildebrand, han som fem år tidigare köpt Nynäs. Han var en av landets rikaste män och mest betydande jordägare, med sörmländska Ericsberg som huvudgods. Priset var 700 000 daler kopparmynt.

Även om den nye ägaren hade gott om pengar så var det mycket annat i livet som inte gick honom lika väl. Han hade år 1739 gift sig med Fredrika Eleonora Cronstjerna. Deras enda barn dog i spädd ålder. Sedan också hustrun avlidit 1754 gifte han om sig med en hovfröken, den 22-åriga Anna Schönström. Makarna fick fem barn varav två dog i spädd ålder.

År 1778 omvandlade David Henrik Hildebrand godsena Bystad, Ericsberg och Fällnäs till fideikommiss. Han planerade också för att de efter hans död skulle fördelas mellan de tre barnen, två döttrar och en son. Dock avled båda döttrarna före sina föräldrar varför sonen Gotthard kom att bli ensam ägare till det Hildebrandska godsimperiet

Gotthard Hildebrand gifte sig aldrig och efter hans död 1808 fanns inga närmare arvingar än en av hans avlidna systrars tre barn Carl, Sofia och Charlotte. Deras far, hovmannen, diplomaten och friherren Carl Göran Bonde, fördelade arvet mellan dem. Sofia tilldelades Bystad och Brevens bruk.

Carl Göran Bonde ägnade sig därefter åt skötseln av sina egna och barnens egendomar, främst Nynäs i Sörmland.

Mellan Sofia och fadern fanns ett starkt band. Sofia, som hade varit moderlös sedan två års ålder, skrev många och långa brev till sin far, och fick lika långa brev tillbaka. Brevväxlingen pågick från tidig ålder och ända fram till faderns död. Fadern signerade sina brev *till min död din bästa vän och far*.

I boken ”Mitt Livs Minnen” skriver Clas Lagergren, vars morfar var anställd som bruksinspektör på Brevens bruk att Carl Göran i sin dotter Sofias ögon var omsträlad av *ett helgonskimmer, och ingenting kunde göras gott och fint nog vid hans besök*.

Samma år som Carl Göran drog sig tillbaka från hovet gifte sig hans yngsta dotter Charlotte med Carl Henric Anckarsvärd. Denne hade en bror, August Anckarsvärd, som började umgås allt mer i familjen och kärlek uppstod mellan honom och Sofia.

August skrev långtansfulla kärleksbrev till Sofia åren innan de gifte sig. Ibland möttes paret på Ericsberg, ibland på Bystad men oftast på Nynäs. År 1815 gifte de sig på Nynäs. Sofia var då 28 år

Ungdoms-porträtt av Eva Bielke (Sack). Hon var änka sedan 17 år när hon 1768 köpte säteriet och bruket av sin dotter. Hon tog genast kommando över ekonomin och framstår i arkiven som en skicklig ägare och förvaltare.

David Henrik Hildebrand, som köpte Breven och Bystad av Eva Bielke, var en Sveriges mest förmögna män och ägare av flera gods och slott. Han omvandlade Breven och Bystad till fideikommiss.

Sofia Bonde ägde Brevens och Bystad under 59 år, men är den av de kvinnliga ägarna och fideikommissarierna som satt minst avtryck i historien.

BREVENS BRUK, Lancashiresmedjan. Jernsöts bruk, beläget vid sjön Sotans Upp. NÄRRE 19
Stora Närke, omfattar stora gjuterier och mekaniska verkstäder. Bruket har egen järnväg till Kilbom vid
västra stambanan. FOTO G. NERLINGER

Vid mitten av 1800-talet upplevde Brevens bruk sin storhetstid med mängder av nyinvesteringar för att möta den nya tidens förutsättningar.

Bild: Bygdebild.

gammal och August 32. Makarna bosatte sig därefter på Bystad, Sofias fideikommissesegendom.

August Anckarsvärd hade militär karriär bakom sig. Efter giftermålet med Sofia blev han en nitisk och intresserad förvaltare som gjorde stora insatser för att utveckla järnhanteringen på Brevens bruk. Han beskrivs som en nydanare och en rastlös experimentator. Vid sidan av detta engagerade han sig även politiskt.

BYSTAD BLEV en mötesplats för både Sofias och Augusts släkter. Ofta kom långväga gäster som stannade länge eftersom resorna vid den här tiden var både tidsödande och obekväma. August älskade konst, inrättade ett bibliotek och skapade en fin konstsamling. Han ägnade sig också själv åt konst. Vilka av hans intressen som delades av Sofia berättar inte källorna, men att Sofia hade ett intresse för musik framgår av en handskriven lärobok för gitarr som finns bevarad. Barnens utbildning och uppfostran ägnades mycket tid. Men Sofia och August engagerade sig också i brukets övriga invånare. År 1833 inrättades en folkskola och en präst anställdes som lärare och brukspredikant. Sofia stod som innehavare av fideikommisset under totalt 59 år, men det är oklart vilken roll hon hade i praktiken. Det finns ingenting som tyder på att hon var involverad i egendomens förvaltande, men inte heller något som berättar om motsatsen. Eftersom hon hela tiden först hade sin far och sedan sin driftige make vid sin sida och inte blev änka, behövde hon aldrig axla

ansvaret själv. I nästa generation däremot skulle äldsta dottern Eva i allra högsta grad bli involverad i driften av såväl bruk som gods.

EVA ANCKARSVÄRD GIFTE SIG 1842 MED statsrådet Johan August Gripenstedt. Bröllopet hölls på Bystad där makarna också bosatte sig.

Precis som Evas far hade Johan August Gripenstedt börjat sin karriär som militär. Hans far hade ruinerats och giftermålet med Eva förbättrade högst avsevärt hans ställning både ekonomiskt och socialt.

År 1846 lämnade han det militära och inriktade sig helt och hållet på vad som kom att bli en lång och framgångsrik politisk karriär, något som inte hade varit möjligt utan Evas ekonomiska tillgångar. I 34 år var han medlem i riksdagen och under denna tid satt han 18 år i konungens råd. Johan August var även finansminister under åren 1856–1866. Han genomdrev reformer för det svenska näringslivet och hyllades senare som en av de politiska pionjärerna för det svenska industrisamhällets framväxt. Som finansminister gav han sig på arbetskrävande projekt som att ändra beskattningen på handel och ämbetsmännens löner och, inte minst, sitt speciella projekt att få igenom ett gediget statsskuldssystem för byggandet av landets stambanor.

Han drev också igenom beslutet att bygga det som blev Sveriges första järnväg mellan Nora och Ervalla år 1856 och var djupt engagerad i förarbetet till vad som sex år senare blev Västra stambanan. Båda dessa järnvägslinjer blev direkt betydelsefulla för Brevens bruk. Samtidigt var det fortfarande hans svärfar August Anckarsvärd som drev moderniseringen av Brevens bruk.

År 1856 köpte Eva och Johan August godset Nynäs av sin svärmor Sofia och därefter bodde de omväxlande på Nynäs och Bystad. Johan August var fortfarande mest inriktad på sitt politiska arbete och inte på förvaltning av egendomarna.

BREVENS BRUK UPPLEVDE under denna period sin storhetstid. År 1848 byggdes masugn och smedjor om enligt Lancashiresmetoden. Produktionen av stångjärn ökade med 50 procent. Vid den mekaniska verkstaden tillverkades ett brett sortiment av de mest skilda produkter som mötte god efterfrågan. År 1864 inrättades en ny masugn längre norrut än den förra och samtidigt uppfördes rostugn, kolhus och gjuteri. Evas far August var då 81 år och hennes mor Sofia 77 år.

Tre år senare avled Sofia, och fast det då var över 50 år sedan hon och August hade träffats så råder det ingen tvekan om att August på ålderns höst fortfarande hyste starka känslor för sin hustru. När han vid 84 års ålder, efter sin hustrus bortgång och med darrig handstil skrev i de av honom påbörjade *Annotationer för Bystad egendom*, är det sorg, värme och vördnad som strålar ut mellan raderna.

Efter Sofias bortgång lämnade August Anckarsvärd enligt hans makas testamente över egendomen till äldsta dottern Eva. August skulle själv leva ytterligare sju år men utan det tyngande ansvaret för fideikommisset.

Sofia hade gjort ett förtydligande i sitt testamente för att ingen tvekan skulle kunna råda om att det var hennes äldsta dotter som

Bystad säteri framstår på den här 1800-talslaveringen av konstnären Hugo Hamilton som den lantliga högreståndsmiljö det utan tvekan var. En av kvinnorna på bänken framför huvudbyggnaden kan vara Sofia Bonde. Den välklädde mannen med hunden kan vara hennes make August Anckarsvärd. *Tekniska museets arkiv.*

Eva Gripenstedt tog 1867 över Brevens och Bystad. Sedan hennes man gått bort sju år senare, ledde hon ensam bruket med stor kraft. Porträttet finns på Bystad säteri. Foto: Lena Knutsson Udd.

1860-talet var dynamiskt för Brevens bruk med ny masugn, ny rostugn samt nytt kolhus och nytt gjuteri. Bild: Brevens bruks hembygdsförening.

Den här studien omfattade inte de arbetsuppgifter som oftast utfördes av kvinnor vid järnbruken. Bland annat var det kvinnor, och ibland barn och äldre, som ombesörjde "bokningen" av malmen. Det innebar att man med en liten slägga krossade malmen till cirka 5-10 centimeter stora bitar innan den bars upp och hällades ned i masugnen tillsammans med träkol. Bild: Brevens bruks hembygdsförening.

skulle ärva fideikommisset efter henne, och inte, vilket var brukligt när ingen son fanns, någon av dottersönerna. Sofia ville förhindra att man efter hennes död skulle komma till "den enligt mitt förmenande orimliga och vidriga slutföljden" att hennes äldsta dotter inte kunde ärva fideikommisset om hennes systrar fött söner.

NÄR EVA TOG ÖVER HADE HENNES MAKE JOHAN AUGUST just slutat med politiken och hade nu både tid och möjlighet att ägna sig åt Bystad och Brevens bruk. År 1867 tillträdde han som ny förvaltare. Nu följde sju år då Eva och Johan August tillsammans ansvarade för skötseln och driften av Brevens bruk, Bystad och även Nynäs. Uppdelningen dem emellan är oklar, men det är troligt att det var Eva som hade störst kännedom om egendomens förvaltning. Samtidigt anställdes en ny, yngre bruksinspektör, C. G. Lindegren.

Nu var det högkonjunktur och bruket gav stora vinster, men ändå fanns det orosmoln på Evas himmel. Johan August hade sedan länge problem med sin hälsa, något som nu förvärrades. Eva vakade plikt-troget vid makens sida under hans mångåriga sjukdomstid. Bruket skötte hon hela tiden parallellt.

Den 13 juli 1874 avled Johan August Gripenstedt, 61 år gammal, och Eva skrev i sin almanacka: *13 juli Klockan 9. Min största sorgedag.*

Eva var då 55 år gammal. Snart skulle hon också förlora sin far. Bruksinspektör Lindegren höll verksamheten igång vid Bystad och Brevens bruk, men det var många frågor som måste diskuteras med Eva som nu inte bara ägde utan också var den som förvaltade hela fideikommisset. Efter makens död ägde hon också Nynäs.

Hon blev nu än mer involverad i allt praktiskt – från kalvningar och torparens naturaförmåner till handel och export av stål och upprustning av masugn och vattenvägar. Lindegren vände sig ständigt till Eva i brev när hon inte var närvarande på Bystad. Han informerade henne i en brevväxling som ofta var mycket rik på detaljer.

I OKTOBER 1874 SKREV LINDEGREN TILL HENNE om ett revisionsarbete för Nynäs. Den tilltänkta revisorn hade tackat nej då han haft för mycket att göra och Lindegren hade nu en ny kandidat och ville ha hennes beslut om han skulle gå vidare med denne. Mitt i brevet uttryckte han oro för den sviktande hälsan hos Evas far, den äldre August Anckarsvärd: *Det är sorgligt att Herr Grefvens kroppskrafter så mäktat aftaga. Mätte hans bortgång icke vara alltför nära!* Därefter fortsatte han med en mer prosaisk redogörelse för stångjernsafsändningen till Göteborg.

I november 1874 förlorade Eva sin under alla år stöttande och uppmuntrande far. Hon stod nu helt ensam med ansvaret för gods och bruk. Till sin hjälp hade hon bruksinspektorn och sin näst äldste son Johan Theodor, som hon hade valt ut som sin efterträdare till Bystad fideikommiss.

Eva bodde resten av sitt liv växelvis på sina båda älsklingsställen, barndoms hemmet Bystad och makens ögonsten Nynäs. De korta dagboksnoteringar som Eva förde i sina almanackor som idag finns på Bystad, berättar om de många resorna mellan Bystad, Nynäs och senare även Regeringsgatan 32 i Stockholm där hon hyrde en lägenhet.

Hon besökte också Tidö där hennes dotter bodde med sin familj. Anteckningarna handlar ibland om besök på Brevens bruk, som i

Eva Gripenstedt drev frågan om att bygga en smalspårig järnväg mellan Brevens bruk och Kilsmo, vid Västra stambanan. Den började byggas 1882 och stod klar fyra år senare. Det visade sig vara en riktig satsning med stor betydelse för brukets ekonomi. Bild: Brevens bruks hembygdsförening.

almanackan från 1877. Här finns noteringarna: *Besågo vi gjutningen hela f.m. i Brevens masugn. Och: Var jag vid Brevens och besåg den nya ångsmedjan som då var igång.*

Att framgångsrikt driva ett järnbruk krävde ständiga investeringar och moderniseringar. Smedjan som Eva skrev om i sin almanacka uppfördes under åren 1876–1878 till en kostnad av 130 000 kronor.

Även herrgården krävde upprustning och 1876 meddelade Eva: *Vid Bysta började ett svårt men tacksamt arbete nämligen reparationen af det gamla bristfälliga boningshuset. Detta hade under många år endast nödortfört blifvit underhållet, ty det var så godt som utdömt. Till och med att man befarade att det gamla murkna träslottet skulle störta in. Desto större blef tillfredsställelsen när sedermera det gamla vördnadsvärda huset såväl in- som utvändigt visade sig i förnygrad skepnad, men i gammal klädedrägt, ty intet af den gamla karakteristiska stilen undergick vid denna reparation någon förändring.*

Trots Evas tunga förluster gick sällskapslivet vidare och den 1 november 1878 anordnade hon ett invigningskalas för det nyrestaurerade huset. Samtidigt firades 100-årsjubileet av Bystad fideikommissstiftelse.

Att förvalta något på avstånd, som Eva nu allt som oftast gjorde med Bystad och Brevens bruk, var inte alltid lätt under en tid när såväl resande som postgång var långsam. År 1883 utbröt en brand i kolhusen vid Brevens bruk. Eva som var i Stockholm vid denna tidpunkt underrättades via telegram från den nye bruksinspektorn Oscar Larsson: *Eld utbruten i kolhusen vid masugnen. Inom en timme båda kolhusen nedbrunna. Elden nu begränsad. Släckning af kolen pågår. Vidare bref 4-tåget. I Larsson.*

EVA LADE STOR VIKT VID HÄNDELSEN och beskrev den utförligt i sin almanacka:

På aftonen fick jag Telegram om att en svår eldsvåda utbrutit i kolhusen vid Brevens. 2 500 läster kol förstörda genom glödning och sedermera vattendränkning, ty släckningsarbetet pågick i 3 dygn sedermera med 200 man oafbrutet innan elden var slut. Olyckan hade troligen uppkommit derigenom att gnistan flugit från gjuteriet eller masugnen som var igång, och på detta var antändt spåntaket på kolhusen. Hus och kol voro försäkrade i länets huvudstadsbolag men ännu oafgjort huru stor ersättning som kommer att lemnas.

Fem dagar senare skrev hon att hon varit på plats och sett förödelsten med egna ögon. Senare samma år byggdes ett nytt kolhus upp.

Ett av Evas makes viktigaste politiska projekt hade handlat om landets järnvägar. Eva tog senare själv upp frågan om järnväg till bruket och drev under åren 1882–1886 igenom byggandet av en smalspårig järnväg mellan Kilsmo och Brevens bruk. Att ta sig an ett projekt av den här storleken krävde både tålamod, kunskap och mycket pengar. Det var tillstånd som skulle sökas och många brev som skulle formuleras. I ett av dessa många brev skrev Eva till Generaldirektören, Chefen för Statens Järnvägsstyrelse C. O. Troilius. Brevet är daterat den 18 augusti 1885 och därefter följde en intensiv brevväxling mellan dem där hennes brev andas stor envishet och beslutsamhet.

HELA PROJEKTET KOSTADE 58 400 KRONOR. Trafiken ombesörjdes av de båda lokomotiven ”J. A. Anckarsvärd” och ”Brevens Bruk”. Den nya järnvägslinjen visade sig vara en riktig satsning. Utan järnvägsförbindelse hade bruket sannolikt inte kunnat drivas vidare så länge till.

Av den omfattande brevväxlingen mellan henne och förvaltare, bankirer, släktingar och andra framgår hennes fullständiga inblandning i allt som försiggår vid bruket. Bruksinspektör Oscar Larsson skrev resonerande till henne 1885, om hur de skulle göra för att eventuellt lyckas få lite överskott under året nu när priserna på stångjärn var så låga. Bankirerna hyste den största respekt för henne, delvis på grund av den stora rikedom hon nu var innehavare av, men också på grund av den kompetens hon lade i dagen: *Med anledning af mycket ärade af d 16 d:s hafva i dag till Häradsbörd Westman remitterat 30.000 kronor och hade naturligtvis intet hinder mött om Fru Friherrinnan hade behogat disponera större belopp.*

I 13 års tid var Eva Gripenstedt ensam innehavare med full besittningsrätt till Bystad och Brevens bruk. Hon avled den 8 december 1887 vid 68 års ålder. Begravningen hölls i Bälunge kyrka nära Nynäs i Södermanland och i minnestelet sades att hon hade varit en välkommen gäst hos både kungen och i de högre samhällsklasserna, inte bara genom sin höga samhällsställning utan särskilt genom sitt enkla, intagande och angenäma sätt. Än mer framhölls hur omtyckt hon hade varit av sina anställda.

EFTER EVAS DÖD ÖVERGICK BYSTAD ENLIGT HENNES ÖNSKAN till näst äldste sonen Johan Theodor Gripenstedt. Eva hade valt att, som hon skrev i sitt testamente *på grund af särskilda förhållanden och efter moget öfvervägande* utse Johan som sin efterträdare. Hon skrev vidare att hon därmed förbigick sin äldste, dock alltid innerligt älskade son August.

Evas äldsta son August hade tidigt omyndigförklarats på egen begäran och hade tydligen inte god hand med pengar. För att kompensera honom och bidra till hans försörjning skulle den nye fideikommissarien Johan Theodor förse August med en livränta på 8 000 kronor om året under resten av hans liv. Eva skrev att detta var hennes moderliga önskan även om den möjligen överskred hennes lagliga befogenhet. Och så blev det, men bara i två år fram till Augusts död vid 45 års ålder.

Johan Theodor ärvde med fideikommisset även de skulder som fanns sedan Evas nyinvesteringar och renoveringar, särskilt den nyligen fullbordade järnvägen mellan Kilsmo och Brevens bruk som kom att bli så viktig för brukets framtid. Resten av arvet inklusive fastigheterna delades upp mellan barnen enligt Evas instruktioner. Mindre summor pengar gick till hennes anställda, till skolan, kyrkan och de fattiga i Bystad och på Brevens bruk.

HÄR SLUTAR VI HISTORIEN OM KVINNORNA PÅ BYSTAD SÄTERI och Brevens bruk. Under Gripenstedtarnas tid moderniserades mas- och rostugnarna under 1900-talets första år. Men som följd av den kraftigt vikande järnkonjunkturen för Sverige efter första världskriget blåstes Brevens masugn ner för alltid år 1933. Gjuteriets verksamhet fortsatte fram till 1986. ■

Brevens bruk och Bystad säteri

Historia i korthet

- 1317** Gården Breven skänks till Riseberga kloster. Också Bystad räknar sina anor till detta århundrade.
- 1527** Gustav Vasa drar in Bystad och Breven till kronan.
- 1634** Bror Andersson Rålamb köper Bystad och Breven.
- 1676** Claes Rålamb anlägger en hammare och smedja i Breven. Tackjärnet köps från Bergslagen.
- 1733** En masugn anläggs i Breven. Malmen kommer från gruvor som öppnas i de omgivande socknarna. Malmens låga kvalitet gör att man snart går över till köpt järnmalm från Nora och Utö.
- 1765** Claes Gustaf Rålamb avlider och efterlämnar en skuld på hisnande 2,5 miljoner daler kopparmynt till sin änka, Christina Sack.
- 1768** Christina Sack säljer Bystad och Breven till sin mor, grevinnan Eva Bielke (Sack).
- 1774** Eva Bielke säljer Bystad och Breven till ryttmästaren Henrik Hildebrand, en av Sveriges mest förmögna män, ägare av flera slott och herrgårdar i Sörmland.
- 1778** Hildebrand förvandlar Bystad och Brevens till fideikommiss.
- 1808** Fideikommissarien Gotthard Hildebrand dör barnlös. Bystad och Breven ärvs av hans systerdotter Sofia Bonde.
- 1815** Sofia gifter sig med Johan August Anckarsvärd.
- 1823** Brevens bruk moderniseras med ny rostugn och ny masugn. Hamrarna byggs om och en ny mekanisk verkstad tas i drift. Egna fartyg för produkterna från en nyanlagd hamn i Hjälmare via Hjälmare kanal till Mälaren.
- 1848** Lancashiremetoden införs.
- 1862** Västra stambanan som passerar genom Brevens Bruks marker invigs. Järnvägen minskar brukets transportkostnader betydligt.
- 1867** Sofia Anckarsvärd avlider. Bystad och Brevens ärvs av dottern Eva Gripenstedt.
- 1886** Den nya smalspåriga järnvägen från järnbruket till stambanan i Kilsmo står färdig.
- 1900** Mas- och rostugnarna moderniseras.
- 1933** Masugnen blåses för sista gången.
- 1958** Ny mekanisk verkstad byggs.
- 1986** Gjuteriverksamheten avvecklas.

Dagens Brevens bruk

Brevens Bruk AB ingår i koncernen Bystad Holding AB. Inriktningen är skogsbruk, jordbruk och fastighetsförvaltning. De egna skogarna omfattar 13 800 hektar produktiv skogsmark, varav cirka 12 300 brukas.

Lantbruk bedrivs på cirka 500 hektar, varav 320 hektar i egen drift och är sedan 2018 ett EKO-jordbruk. Resterade jordbruksmark är utarrenderad.

Fastighetsrörelsen är inriktad på permanentbostäder och verksamhetslokaler samt fritidsboende och turism. Det kulturella arvet, med större delen av fastigheterna bygg-nadsminnesförklarade innebär ett stort ansvar.

Stora träd och svensk skogshistoria i USA/Kanada

Frågor och info:

skogsresor

www.skogsresor.se | jan@skogsresor.se
Tel 070-671 72 22

